PF 2019 (LXXIV): 9–12

OD REDAKCJI

Tom LXXIV „Prac Filologicznych" zadedykowano prof. Januszowi Siatkowskiemu z okazji dziewięćdziesiątych urodzin. Nie jest to dzieło przypadku, bowiem prof. J. Siatkowski był członkiem Komitetu Redakcyjnego w latach 1991–2005 (tomy XXV–L PF) oraz nadal jest członkiem Rady Redakcyjnej (od 2006, tomy LI–LIV, 2008, LVI, 2009, LVIII, 2010, LX, 2011, LXII, 2011–LXXII, 2018).

W czasach, gdy funkcję redaktora naczelnego sprawował prof. Władysław Kupiszewski, prof. J. Siatkowski aktywnie uczestniczył w pracach redakcyjnych i we wszystkich etapach przygotowań „Prac Filologicznych" do druku. Pamiątką tej współpracy jest księga jubileuszowa wydana na siedemdziesięciolecie urodzin prof. Siatkowskiego.

Minęło 20 lat, a Jubilat nie spoczął na na laurach, w tym czasie napisał 10 monografii, 160 artykułów. Jest współautorem i współredaktorem kilku tomów atlasu ogólnosłowiańskiego (Общеславянский лингвистический атлас) oraz autorem map i komentarzy w atlasie europejskim (Atlas linguarum Europae). Brał również udział w wielu konferencjach i posiedzeniach gremiów naukowych (m.in. w kongresach slawistów, posiedzeniach Komisji Międzynarodowej Ogólnosłowiańskiego Atlasu Językowego).

Aktywność naukową ostatnich dwóch dziesięcioleci prof. Siatkowskiego najlepiej ilustruje zamieszczona w tym tomie bibliografia prac. Szczegółowo sylwetkę naukową Profesora-Jubilata przedstawiła Jadwiga Waniakowa.

Dobór autorów tekstów wynika z licznych kontaktów prof. Siatkowskiego z różnymi ośrodkami slawistycznymi nie tylko w Polsce, ale i zagranicą, m.in. w Berlinie, Bratysławie, Brnie, Lwowie, Mińsku, Pradze, Sofii, a nawet Sapporo.

Tematyka publikacji również wiąże się z zainteresowaniami Jubilata, które zamykają się w kilku blokach problemowych. Metodologii poświęcone są dwa teksty dotyczące różnych obszarów Słowiańszczyzny. Pierwszy to Martiny Ireinovej o metodach badań gwar na terenie Czech, Moraw i Śląska od połowy lat 20. wieku do współczesności. Drugi (autorka – Тетяна Ястремська), odnosi się do nowego sposobu analizy systemu derywatów przysłówków lokatywnych, reprezentujących opozycję semantyczną *góra – dół*, na materiale gwar ukraińskich. Zasadom metodologicznym, jakie zastosowano przy opracowywaniu tematycznego słownika

gwarowego poświęciła tekst Славка Керемидчиева. Przedstawiła ona zasadniczą koncepcję oraz podstawowe elementy makro- i mikrostruktury *Słownika kulinarnego dialektu bułgarskiego*.

Kolejny krąg stanowią zagadnienia systemowe, które pokazują osobliwości fonetyczne, słowotwórcze i fleksyjne na różnych poziomach i w różnych odmianach terytorialnych wybranych języków słowiańskich. Artykuł Ireny Sawickiej ilustruje związki sytuacji akcentowej z wielojęzycznością i uwarunkowania geograficzne na podstawie systemu akcentu wyrazowego języka macedońskiego, zarówno w odmianie dialektalnej, jak i standardowej. Martin Chochol przedstawił charakterystykę deklinacji rzeczowników w niektórych gwarach wschodniosłowackich, tj. zemplińskich, sotackich i użskich w kontekście słowackiej deklinacji substantywnej. Formy miejscownika liczby pojedynczej rzeczowników żeńskich twardotematowych występujące w gwarach polskich na Litwie w rejonach ignalińskim i jezioroskim graniczących z Białorusią i Łotwą uczyniła przedmiotem opisu Halina Karaś. Wskazała na nieznane na innych obszarach gwarowych na Litwie formy miejscownika synkretyczne z dopełniaczem, typu *w tej rzeki, pierwszy w rodziny*.

Adriana Ferenčíková, zakładając, że badania geograficznego zróżnicowania składni gwarowej, oparte na materiale zebranym za pomocą kwestionariusza, nie są wystarczające, przeprowadziła analizę różnych typów przydawki bezokolicznikowej i przydawki niekongruentnej z wykorzystaniem zbioru tekstów gwarowych. Przydawki te należą do systemu syntaktycznego dużej części gwar słowackich, jednak nie ma ich w języku literackim.

Kolejna grupa tekstów poświęcona jest analizie pojedynczych wyrazów reprezentujących różne odmiany języków słowiańskich.

Szczegółową analizą polskiej gwarowej nazwy *chabra* / *bławatka* w ujęciu historyczno-porównawczym, na tle nazw słowiańskich i europejskich zajęła się Jadwiga Waniakowa. Trzy artykuły omawiają nazwy występujące w materiałach do *Ogólnosłowiańskiego atlasu językowego*: o białoruskich nazwach tęczy napisał Мікалай Антропаў, o nazwach szyi w dialektach słowiańskich – Ignacy Doliński, o nazwach członków rodziny ze szczególnym uwzględnieniem dialektów słowackich – Pavol Žigo.

Dorota K. Rembiszewska w artykule, poświęconym jednemu z wyrazów gwarowych występujących na polskim pograniczu wschodnim, przedstawiła interpretację ewentualnego zapożyczenia wschodniosłowiańskiego wyrazu *drahle* (*dryhle*) ‘galareta z mięsa’.

Innego kręgu leksyki słowiańskiej dotyczy tekst Jerzego Molasa. Przedmiotem analizy uczynił on zakres podobieństw oraz różnic pomiędzy chorwacką i serbską leksyką związaną z nowymi technologiami i mediami społecznościowymi – zarówno specjalistyczną, jak i potoczną.

Problematyka słownictwa słowiańskiego w ujęciu korpusowym została zasygnalizowana w tekście Elżbiety Kaczmarskiej, Alexandra Rosena. Autorzy zajęli się problemem tłumaczenia wieloznacznych czeskich czasowników na język polski. Szczegółowej analizie został poddany czasownik *postrádat*.

Następny dział dotyczy etymologii słowiańskiej. Татьяна Шалаева, Дарья Ващенко poddały analizie etymologię psł. **grędelь*/**grędělь* 'grządziel' i wskazały nowe argumenty potwierdzające hipotezę o zapożyczeniu wyrazu z pgerm. **grindila-* 'belka, żerdź, grządziel'. Artykułem pokazującym na konieczność zestawienia wyrazów pochodzących z tej samej rodziny językowej do wyjaśnienia etymologii jest tekst Ľubora Králika, który słowacki czasownik *kántriť* 'zabijać; niszczyć; spowodować cierpienie psychiczne' połączył z polskim dial. *kętrzyć* 'cudzołożyć', *kętrać* 'sprośnie, wszetecznie czynić'.

Problemowi związanemu z etymologizowaniem pożyczek, które trafiły do języka bułgarskiego w warunkach bezpośredniego językowego kontaktu z sąsiadującymi językami bałkańskimi, poświęciła tekst Христина Дейкова.

Przykład krótkiej analizy etymologicznej stanowi tekst Hanny Popowskiej-Taborskiej o pochodzeniu nazwy miejscowej Nieborów.

Dwa ostatnie teksty z tego działu są przekrojowym spojrzeniem na wybrane wyrazy. Ewa Siatkowska przedstawiła koncepcje etymologiczne polskich nazw kobiety zamężnej. Zuzanna Topolińska natomiast ukazała ewolucję semantyczną rdzeni **ręd-, *vold-* i **(g)pan-* prowadzącą do współczesnych polskich i macedońskich predykatów 'sprawowania władzy'.

Następna grupa tekstów skupia się wokół kontaktów językowych. Татьяна Вендина scharakteryzowała ważną, wielotomową, publikację dla kontaktów językowych, jaką jest *Ogólnosłowiański atlas językowy*. Wskazała na jego rolę w badaniach nie tylko nad językami słowiańskimi, ale także nad elementami kultury poszczególnych narodów oraz możliwość wykorzystania do rekonstrukcji dawności słowiańskich.

Artykuł Irydy Grek-Pabisowej dotyczy wpływu języka rosyjskiego na gwary kresowe dawniej i obecnie. Zapożyczenia i paralele słowackie w gwarach północnołemkowskich omówił Janusz Rieger, zwracając uwagę na to, że ich znajomość może być pomocna w rozważaniach nad ewentualnym zasiedleniem terenów w Polsce przez Rusinów zza Beskidu. Natomiast Gerd Hentschel, Sabine Anders-Marnowsky, Sviatlana Tesch ukazali różne sposoby przenikania germanizmów za pośrednictwem języka rosyjskiego do polszczyzny. Dowodzą także, że liczba w ten sposób zapożyczanych germanizmów jest najprawdopodobniej większa niż dotąd przypuszczano.

Kontaktów językowych na obszarze Polski północnej dotyczy artykuł Motoki Nomachi. Autor przeanalizował kaszubszczyznę z tej perspektywy, zwłaszcza w obrębie tzw. bałtyckiej ligi językowej (*Circum-Baltic area*).

Zagadnieniom kwestii morawskiej (w Republice Czeskiej) w odniesieniu do języka poświęcone jest studium Oldřicha Uličnego. Podkreślono, że w różnych okresach z mniejszym lub większym nasileniem działały siły separatystyczne dążące do stworzenia języka morawskiego. Zdaniem autora kodyfikacja literackiego języka morawskiego nie jest możliwa ze względu na zbyt duże zróżnicowanie morawskich dialektów i interdialektów.

O czesko-polskich cechach interkulturowych pisze Milena Hebal-Jezierska. Na podstawie wstępnych badań firm zatrudniających obywateli Czech i Polski wysnuła wniosek, że różnice interkulturowe mogą w znacznej mierze utrudnić osiągnięcie celu biznesowego. Artykuł stanowi połączenie zagadnień językoznawczych i problematyki dotyczącej zarządzania.

Zbigniew Greń z kolei analizuje gwary cieszyńskie występujące w Internecie. Teksty gwarowe i z wykorzystaniem gwary, które pojawiają się w sieci, wykazują duże zróżnicowanie funkcjonalne i formalne.

Kontaktów językowych niewynikających z sąsiedztwa geograficznego dotyczy tekst Marii Trawińskiej. Artykuł omawia wyrazy polskie występujące w XVI-wiecznym łacińskim rękopisie Bartłomieja z Bydgoszczy. Zamieszczone przykłady pokazują, że wprowadzanie polszczyzny może przybierać formę dosłownego tłumaczenia łacińskiego fragmentu, być zbliżonym znaczeniowo dopowiedzeniem lub rozbudowanym komentarzem bądź swobodną parafrazą.

Tom zamykają dwa teksty dotyczące języka jako elementu folkloru wielkomiejskiego. Kinga Siatkowska-Callebat scharakteryzowała język powieści Sylwii Chutnik, *Kieszonkowy atlas kobiet*, który jest wyróżnikiem indywidualności bohaterów, oddającym jakąś formę wykluczenia społecznego. Pokazała, jak w powieści koegzystuje współczesna gwara warszawska z różnymi tekstami kultury (m.in. ballady podwórzowe, piosenki z dwudziestolecia międzywojennego oraz elementy dyskursu feministycznego), stanowiąc istotny czynnik kreacji prozatorskiej. Kazimierz Sikora zaś na przykładzie języka regionalnego Krakowa i jego przedmieść pokazuje, jak zaznacza swoją obecność tradycyjny folklor miejski we współczesnej przestrzeni miasta.

Mamy nadzieję, że ten obszerny, wielowątkowy, skupiony wokół problematyki języków słowiańskich, tom wzbudzi zainteresowanie czytelników, a jednocześnie będzie należytym wyrazem uznania i sympatii dla Szanownego Jubilata.

Dorota K. Rembiszewska
Milena Hebal-Jezierska
Peter Weiss